

borné literatuře, kterou technická knihovna pro dějiny průmyslu v Čechách zvláště po stránce technické již má, nejlépe by se hodilo, materiál archivní v tom rozsahu, jak bylo výše uvedeno, sbírat a pořádati při knihovně c. k. vysokých škol technických v Praze. Kdyby jednou uskutečnila se myšlenka, aby technicko-historické museum mělo svoji budovu, a v budově té aby našla své sídlo i technická knihovna, zda by pak ve skutečnosti nebylo provedeno, k čemu dnes případně chceme spěti oklikou: zda by tři veliké kulturní ústavy, technicko-historické museum, technická knihovna a archiv pro dějiny průmyslu v Čechách, na vzájem tak se doplňující, netvořily ve skutečnosti jeden celek v ne-jednotné formě?

Horníci v osnově zákona o pojištění sociálním.

Napsal Dr. Lev Winter.

Po dlouhou dobu měli horníci naproti ostatnímu dělnictvu privilegované postavení: kdežto jiný dělník, jsa neschopen práce a výdělku, byl prostě zaměstnavatelem vyhozen na dlažbu a odkázán na »dobročinnost veřejnou«, horník v takovém případě byl do jisté míry zaopatřen, poněvadž dostal podporu ze své »bratrské« pokladny. Ovšem musil býti hodný, aby ho zaměstnavatel nevyhodil zrovna v době, kdy měl podporu dostávat; ale i dělnictvo ostatních odborů nesmělo si ničeho dovoliti proti zaměstnavateli. Ovšem nebyla také podpora z bratrské pokladny veliká; ale lepší něco než nic, a ostatní dělnictvo ani toho nemělo.

Stav věcí se však změnil, jakmile zavedeno bylo pojištění dělnictva pro případ nemoci a pro případ úrazu podnikového. Horníci nyní viděli, že i ostatnímu dělnictvu dostává se podpor; že podpory ty jsou po většině větší, nežli jaké dostávají horníci; a že přece pojištěním nebylo dělnictvo ostatní přivedeno v takovou závislost na zaměstnavateli, v jaké byli horníci.

Od té doby počali horníci bedlivěji zkoumati jakost svých pokladen bratrských. Nebylo nesnadno najíti jejich vady, které nemohly býti zatlačeny do pozadí ani tím, že pokladny bratrské obsahovaly pojištění i pro případ stáří a invalidity vůbec a pojištění pozůstalých. Při každé stávce, při každém hnutí v revírech horních slyšíme zoufalý refrén: »Odstraňte bratrské pokladny!«

Odpor proti pokladnám bratrským je zvláště živý tenkrát, provádě-li se na útraty dělnictva sanace bratrské pokladny; a oživne pokaždé, když některá pokladna bratrská obrátí na sebe pozornost takovým způsobem, jako se nedávno stalo u bratrské pokladny mirošovské.

Zuby nehty bránili a brání se tomuto požadavku majitelé dolův. Ti vědí velice dobře, co pro ně bratrské pokladny znamenají; i potírají každou snahu po jejich odstranění.

A majitelé dolů jsou mocnými pány v Rakousku. Proti jejich vůli a proti jejich přání se těžko něco provede v tomto státě. Když oni si přejí zachování pokladen bratrských, musí se přece najít důvod pro zachování jich.

V první osnově zákona úrazového, předložené sněmovně poslanecké na počátku let osmdesátých předešlého století, slyšíme, že horníci musí býti zařaděni do všeobecného pojištění úrazového, poněvadž jsou vydáni zvláštnímu nebezpečí úrazu, a poněvadž není spravedливо, aby v takovém případě bylo s nimi hůře jednáno nežli s dělníky ostatními.

Tato osnova padla pod stůl; a nežli došlo k předložení osnovy druhé, už vidíme majitele dolů při práci: na jejich přání koná se anketa, do níž jsou pozváni i zástupci hornictva. Ovšem takoví, které tam poslaly správy dolův, a kteří s dělnictvem nemají co činiti. A ti potvrzují udání podnikatelův, že bratrské pokladny jsou tak starobylé instituce, že přirostly dělnictvu k srdci, a že hornictvo si přeje jejich zachování.

Tomuto »přání hornictva« vláda vyhovuje, a vylučuje je ve druhé osnově z pojištění úrazového, ponechávajíc v činnosti pokladny bratrské.

Jenže hornictvo už nemlčí, už má své organisace, má svůj tisk, a oběma těmito prostředky zápasí proti existenci pokladen bratrských. Marné však volání! Na pokladnách bratrských se neustále reformuje, nové zákony a nová nařízení mají z nich udělat instituce života schopné. Ačkoli pak bezúspěšnost takové práce je patrna — páni si přejí zachovati pokladny bratrské, tož zůstanou zachovány!

Teprve Koerbrův program o reformě a vybudování pojištění dělnického, předložený sněmovně poslanecké r. 1904, dotýká se pokladen bratrských. Hodně šetrně a v rukavičkách. A hledí to podnikatelům omluviti co nejprístupněji: nic platno. Majitelé dolů nedají se zlákat krásnými slovy; majitelé dolů neupustí od svého

požadavku pro několik sladkých zdvořilůstek. Oni znají materiální cenu, kterou pokladny bratrské pro ně mají, a to rozhoduje.

Kamkoli mohou zasáhnouti — a jejich prsty sahají daleko — uplatňují svůj vliv ve prospěch zachování pokladen bratrských a jejich působnosti. Svoji agitaci zanášejí i do stálé pracovní rady a jejího výboru pojišťovacího, kde zástupce jejich, horní rada dr. Fillunger, ostře se sráží s drem. Verkaufem ve schůzích, konaných dne 30. listopadu a 1. prosince 1906. Ačkoli zástupci vlády horem pádem upouštějí od znění vládního programu a s námahou hledají pověstnou »střední cestu«, na niž by mohli požadavkům majitelů dolů ustoupiti aspoň tak, aby to nebilo příliš do očí — dociluje dr. Verkauf toho, že výbor pojišťovací usnáší se na tom, aby horníci pro případ úrazu byli pojištěni u všeobecných obvodových úrazových pojišťoven dělnických, a horníci nově do zaměstnání vstupující aby i ohledně pojištění starobního a invalidního byli zařaděni do pojišťovny všeobecné. Usnesení to nestalo se pak nahodilou konstelací hlasů, nýbrž proti zcela nepatrné menšině.*)

Na neštěstí vzdal se dr. Verkauf členství v pracovní radě, která v plenární schůzi, konané 9.—11. prosince 1907, z valné části pozměnila usnesení výboru pojišťovacího a podlehla nátlaku majitelů dolů.***) Usnesení ta přešla pak v podstatě i do návrhu zákona o pojištění sociálním, jež vláda předložila sněmovně poslanecké dne 3. listopadu 1908.

Pojištění horníků má býti dle osnovy vládní organisováno takto:

Nemocenské pojištění horníků může býti prováděno dosavadními nemocenskými odděleními pokladen bratrských, přetvoří-li se tato oddělení v samostatné nemocenské pokladny hornické, na které vztahovati se mají předpisy o pokladnách závodních (§ 90.). Ke zřízení takové pokladny je třeba, aby měla pravidelně aspoň 200 členův, a aby neohrožovala výkonnost nemocenské pokladny okresní. V tom směru osnova vykazuje jistý pokrok naproti programu Koerbrovu, neboť v tomto ke zřízení nemocenské pokladny hornické nebylo vůbec třeba takovýchto podmínek.

Ačkoli pak členy takové pokladny nebudou pouze horníci,

*) Verhandlungen des ständigen Arbeitsbeirates über das Programm für die Reform und den Ausbau der Arbeiterversicherung, II. 464. nn.

**) l. c. I. 306. nn.

nýbrž všechny osoby, jež dotyčný majitel dolů zaměstnává a jež podléhají pojištění pro případ nemoci (na př. i služby), přece bude velká část nemocenských oddělení pokladen bratrských odstraněna, poněvadž mnoho jich nesežene dostatečného počtu členstva. Nemocenská oddělení pokladen bratrských, jež nebudou mít s dostatek členů, má politický úřad zemský v dohodě s příslušnými úřady horními rozpustiti, a zároveň zařídit vše potřebné, aby členstvo nadále bylo pojištěno pro případ nemoci.

Shledá-li se při tom, že zrušená pokladna nemá tolik jmění, aby kryla své závazky naproti nemocným členům, musí podnikatel schodek doplatiti. O eventuelním přebytku jmění nałoży se dle stanov; neobsahují-li stanovy příslušného ustanovení, rozhodne o přebytku jmění valná hromada v dohodě s podnikatelem. Toto usnesení podléhá schválení politického úřadu zemského a úřadů horních, které rozhodují také o přebytku jmění, nedojde-li k souhlasnému usnesení valné hromady a podnikatele.

Ona nemocenská oddělení pokladen bratrských, která majíce dostatečný počet členstva a neohrožující výkonnost okresních pokladen nemocenských, zůstanou v činnosti, musí přizpůsobiti se předpisům zákona ve lhůtě, která jim bude dána cestou nařizovací. Příslušné usnesení musí se státi způsobem, předepsaným stanovami pro změnu stanov.

Nemocenská pokladna hornická může státi podnikatele po případě dosti peněz. Jestli podnikatel povinen hraditi ze svého všechny správní výlohy takové pokladny. Nebude-li pokladna mít po ruce dostatečných prostředkův, aby hradila běžné výlohy, bude podnikatel povinen poskytnouti jí bezúročně potřebné zálohy. Kdyby nemocenská pokladna hornická zvýšila příspěvky týdenní až na dvě třetiny denního nemocenského, a kdyby přes to příjmy její nestačily k úhradě jejích vydání, bude podnikatel povinen zbytek uhraditi ze svého.

Ovšem jsou majiteli dolů na druhé straně naproti nemocenské pokladně hornické poskytnuta značná práva. On může navrhnouti zrušení nemocenské pokladny; on vypracuje první stanovy, poradiv se se zástupci hornictva. Jest přirozeno, že nevypracuje je tak, aby mu byly na škodu, a že vsune do nich ustanovení, kterými sobě nebo svému zástupci vyhradí předsednictví jak v představenstvu, tak i ve valné hromadě.

Kdyby se stalo, že by pokladna dočasně neměla více nežli 50 členův, pak může správu její převzítí politický úřad okresní

a svěřiti ji zvláštnímu správci. Jmění pokladny, knihy, korespondenci i všechny listiny pokladny převezme v takovém případě úřad. Zruší-li se závod, zruší politický úřad zemský ve shodě s úřady horními i pokladnu hornickou. Jinak může ji zrušiti, klesne-li počet členstva trvale pod 200; objeví-li se ve správě hrubé nepořádky a značné nezákonnosti, a nejsou-li odstraněny v dané lhůtě; usnese-li se na zrušení pokladny valná hromada za souhlasu majitele dolův, anebo — jak bylo již podotknuto — navrhne-li její zrušení majitel dolů sám (§§ 82., 87., 66.).

Ostatně horníci budou míti naproti své pokladně stejná práva a stejné povinnosti jako ostatní dělnictvo má ke svým pokladnám nemocenským.

Ale právě tak, jako horníci nejsou spokojeni se stavem dnešním, nejsou a nemohou býti spokojeni se stavem navrhovaným v osnově. Horníci právem vzpírají se zachování nemocenského pojištění ve zvláštních pokladnách závodních. Uvedli jsme shora, jak značné povinnosti jsou osnovou uloženy majiteli dolův: on musí nejenom poskytovat v určitých případech pokladnám bezúročné zálohy, nýbrž musí hraditi sám ze svého eventuelní schodky pokladny. Majiteli dolův půjde tedy přirozeně o to, aby pokladně vedlo se dobře, aby nevykazovala schodku. Poněvadž pak největší položkou ve vydáních pokladny bude podpora nemocenská, bude majiteli dolův záležeti na tom, aby podpora nemocenská nebyla udílěna často: majitel dolův bude míti přímý zájem na tom, aby se šetřilo na podpoře nemocenské.

To budou dobře věděti nejenom jeho zástupci v představenstvu pokladny, nýbrž i zástupci dělníci. Každé přiznání podpory nemocenské proti vůli majitele dolův bude znamenati vroubek pro onoho člena představenstva, který hlasoval pro podporu. Nepoddá-li se charakterní člen představenstva vůli zaměstnavatelově, zbaví se ho tento velice snadno: vypoví ho z práce, a má v představenstvu pokoj. Po zkušenostech, kterých horníci v tomto směru nabyli se zaměstnavateli, je takřka jisto, že k podobným případům dojde, a že jich nebude málo. Čím menší pak bude pokladna hornická, čím méně příspěvků se v ní bude scházet, čím větší bude nebezpečí schodku, tím více bude zaměstnavatel uplatňovati svůj vliv.

Z části sice budou horníci proti této vadě chráněni tím, že soudnictví pojišťovací bude pokladnám odňato. O nárocích členů na pokladnu nemocenskou bude rozhodovati v první instanci stě-

žovací komise, zřízená u každé okresní úřadovny (§ 257.), ve druhé pak instanci soud pojišťovací (§ 261.). V obou těchto institucích, kde za předsednictví úředníka stejným dílem zastoupeni budou podnikatelé i pojištění, zájem majitele dolů se tolik neuplatní. Ale pro pojištěného jest již to na závadu, musí-li běžeti k soudu, zvláště pak při krátkých lhůtách žalobních, jež osnova navrhuje (osm dní a čtrnáct dní). Mimo to však žaloba proti usnesení představenstva pokladny, vydanému ku přání majitele dolů, bude míti často též výsledek jako žaloba jiná, podaná dělníkem přímo proti majiteli dolů: propuštění z práce.

Tomu všemu se horníci vyhnu, budou-li i nemocenská oddělení pokladen bratrských odstraněna, a budou-li i horníci zařaděni do všeobecného pojištění nemocenského.

Pro případ úrazu podnikového horníci dosud vůbec nebyli zvlášť pojištěni. § 7. č. 2. osnovy je pojištění tomu podrobuje. Motivy omlouvají tento krok vlády před podnikateli tím, že prý rozšíření pojištění úrazového na horníky není nic jiného nežli převedení pojištění z rámce zákona o pokladnách bratrských do rámce pojištění všeobecného (str. 147.). Tomu však tak není. Dosud horníkům v případě úrazu podnikového dostává se právě takových provisí, jako stanou-li se neschopni výdělku z jiného důvodu. Provisy ty jsou ovšem nižší nežli důchody, poskytované při čistém pojištění úrazovém, kde renta úrazová má z části nahrazovati důchody, jež by jinak za určitých okolností plynuly z povinného ručení podnikatelova.

S těžkým srdcem smířili se konečně majitelé dolů se zvláštním úrazovým pojištěním hornictva; ale vymohli na vládě aspoň tolik, že pojištění to nemá býti svěřeno všeobecným obvodovým úrazovým pojišťovnám dělnickým, nýbrž zvláštní společenstevní úrazové pojišťovně hornické, která podobně jako společenstevní úrazová pojišťovna rakouských železných drah působila by po celé říši, a u které byli by pojištěni všickni dělníci a úředníci závodů, podléhajících dozoru horních úřadův (§ 234.).

Tato úrazová pojišťovna hornická má poskytovatí svému členstvu též práva, jaká poskytovatí budou obvodové úrazové pojišťovny svým členům. Ani svůj zvláštní soud nebude tato pojišťovna míti; všechny spory mezi ní a osobami pojištěnými bude rozhodovati všeobecný soud pojišťovací (§ 265.), z jehož rozsudku v určitých případech možno bude podati odvolání k vrchnímu soudu

pojišťovacímu. Pojišťovna hornická bude moci býti žalována sice ve svém sídle, jež určí stanovy, které vydá ministr vnitra ve shodě s ministrem veřejných prací, vyslechnuv důvěrníky podnikatelův i pojištěných. Pojištěný bude však míti právo, žalovati ji u toho soudu pojišťovacího, v jehož obvodu on byl zaměstnán anebo v jehož obvodě bydlí (§ 275.).

U úrazové pojišťovny hornické zmenšují se sice obavy vyplývající z poměru závislosti dělníkovy od podnikatele; úplně zaplašený však nejsou, zvláště povážíme-li, že dle § 236. zařazení závodů do tříd nebezpečenských, jakož i změny tohoto zařazení provede ústav sám, ovládaný ze dvou třetin majiteli dolů, s výhradou schválení ministerstva vnitra, kdežto u obvodových úrazových pojišťoven zařazení bude provedeno cestou nařizovací (§ 187.).

Staví-li se přece horníci proti tomuto zamýšlenému ústavu, činí tak nejenom proto, že nechtějí míti vůbec postavení výjimečného, nýbrž také proto, že plným právem obávají se těžkopádnosti aparátu, do něhož mají býti vtlačeni, a jeho velikých nákladů správních. Ať ústav bude sídliti kdekoli, bude nucen jednati se členstvem všech národů v říši; bude musit jednati s nimi v jejich jazyce. Tato mnohojazyčnost agendy už pojištění zdraží. Zvláštní ústav pojišťovací zdraží je také. Kdyby horníci byli zařazení do svých příslušných obvodových úrazových pojišťoven, mohlo by tam pojištění jejich býti provedeno účelněji a levněji. —

Pojištění starobní a invalidní provádějí dnes provisi oddělení pokladen bratrských. Ta mají býti i na dále zachována. Ovšem ve změněné formě. Neboť sama vláda se obávala, ponechati dnešním provisi oddělením pokladen bratrských i na dále pojištění, jež nechtěla svěřiti ani okresním pokladnám nemocenským, po většině vzorně spravovaným. Přese všechny poklony, které vzdává pokladnám bratrským, nemůže neviděti stinných stránek jejich, takže pokládá za nutno sloučiti je ve schopnější svazy teritoriální.

Přetvořené pokladny bratrské mají míti dle § 154. stejné funkce, jaké přiznává § 153. t. zv. pokladnám příplatkovým. Tyto pokladny na místo zaměstnavatele převezmou povinnost přihlašovati členy své k pojištění starobnímu a invalidnímu a odhlašovati je a platiti za ně příspěvky. Vzejde-li pak členu takové pokladny příplatkové nárok na pokladnu starobní a invalidní, přechází po dobu, po

kteřou členovi poskytován jest důchod invalidní nebo starobní z pokladny příplatkové aspoň ve stejné výši, na tuto pokladnu příplatkovou. Totéž platí ohledně nároků osob pozůstalých na kapitálové obnosy a ohledně nároků pojištěnek na vrácení příspěvků při uzavření sňatku. Nárok na obnosy kapitálové přechází na tuto pokladnu i tenkrát, když příplatková pokladna poskytuje pozůstalým renty, které dosahují hodnoty kapitálových obnosů nebo ji převyšují. Tato pokladna samotna bude pak moci naproti invalidní a starobní pokladně uplatňovati nároky, jež na ni přešly.

O sporech, které vzniknou mezi takto reorganisovanou pokladnou bratrskou a pokladnou starobní a invalidní, rozhodovati bude ministerstvo vnitra (§ 256.), z jehož nálezů bude možno se dovolati vrchního soudu pojišťovacího. Spory horníků s pokladnou bratrskou vyřizovati budou soudy pojišťovací (§ 265. č. 2.), tak že by zvláštní rozhodčí soudy pro pokladny bratrské odpadly.

Z osnovy není však dobře patrno, jak si vláda celou věc představuje. Práv příplatkových pokladen mají nabyti pokladny bratrské, přeměněné na základě zákonných ustanovení, jež teprve budou vydána. Motivy sice slibují (str. 231.), že věc bude ihned provedena. Zkušenosti však s pojišťovacím zákonodárstvím dělnickým jsou příliš smutny, nežli abychom věřili této »hudbě budoucnosti«, jak sám Steinbach podobné sliby zákonné nazval, a nežli abychom dali se svést slovem »ihned«. Fakt jest, že současně s osnovou zákona o pojištění sociálním nebyla podána osnova zákona o reorganisaci pokladen bratrských. A z obsahu osnovy nedá se přesně vyvoditi, zdali funkce příplatkové pokladny mají na pokladny bratrské přejíti hned, jakmile osnova bude uzákoněna, či teprve až budou pokladny bratrské reorganisovány. Rovněž není jasno, zdali aspoň soudnictví má přejíti na pojišťovací soudy ihned, či má-li i s tím býti posečkáno, až pokladny bratrské dostanou nový háv.

Horníci vzpírají se tomuto skoku do tmy, jenž se na nich vyžaduje. Že pokladny bratrské nevyhovují, všestranně se uznává; ale na hornících se žádá, aby v nich přece zůstali, aby do nich nadále platili a aby trpělivě čekali, až někdy pokladny budou snad změněny.

Nikdo se nemůže diviti, že horníci tento požadavek odmítají, že trvají na úplném zrušení bratrských pokladen, a že touží přímo po tom, aby s ostatním dělnictvem byli sloučeni v jednotných ústavech pojišťovacích.

V pracovní radě vyjádřil se jeden z majitelů dolův: »Kdybychom jednoho krásného dne vstali a řeklo by se nám, že pokladny bratrské už neexistují, byl by to nejkrásnější den našeho života.«*) Nuže — dělníci pokladen bratrských nechtějí, podnikatelé by se jich dle tvrzení svého rádi zbavili: je tedy patrné, že nikomu nepřiřostly k srdci, a není důvodu, pro který by se instituce tato měla udržovati při umělém životě.

Jaký účinek má domovní daň činžovní jednak na ceny bytů a poměry bytové, jednak na ceny pozemků stavebních a domů v Praze? **)

Dr. Vilibald Mildschuh.

Otázka, jak působí vysoká daň činžovní v rakouských městech na výši činží a poměry bytové s jedné a na ceny pozemků stavebních a domů s druhé strany, jest nejen velmi důležitou pro theorii pozemkové renty městské, nýbrž má též velký praktický význam pro chystanou reformu domovní daně činžovní. »Jestli otázka ta,« jak pravil prof. Dr. Komorzyński ve vídeňské anketě o reformě daně domovní***), »otázkou základní, která nám musí býti zcela jasna, chceme-li v otázce reformy daně této vůbec zaujmouti nějaké určité stanovisko.« Jest tudíž přirozeno, že otázka ta byla jaksi osou, kolem níž se točilo celé jednání ankety. Ale přes to nedospělo se v ní k nějakému uspokojivému rozřešení, neboť mínění se značně rozcházel, nejen co do počtu hlasů, což by méně znamenalo, nýbrž i pokud se týče váhy hlasů. Můžeme říci, že tu byla zastávána — a to právě experty nejpopovolanějšími — skoro všechna možná mínění.†)

Tak na jedné straně tvrdí prof. Myrbach, že celá daň, pokud převyšuje průměrné zatížení držby majetkové jinými daněmi (což.

*) I. c. I. 311.

**) Článek tento přináší v podstatě vývody obsažené v IX. kapitole mé práce o činžích a cenách pozemků stavebních v Praze v letech 1869 až 1902, jež vyjde v nejbližší době ve »Wiener Staatswissenschaftliche Studien«.

***). Stenografický protokol ankety o reformě daně domovní, Vídeň, listopad-prosinec 1903, strana 56.

†) Viz Dr. Paul Grünwald: Die Enquête über die Reform der Gebäudesteuer. Zeitschrift für Volkswirtschaft, Sozialpolitik und Verwaltung, XIII, svazek, str. 599.